

VIORIEL MIHAI CIOBANU
TRAIAN CORNEL BRICIU
CLAUDIU CONSTANTIN DINU

DREPT PROCESUAL CIVIL

Ediție revăzută și adăugită
de Traian C. Briciu și Claudiu C. Dinu

Curs de bază pentru licență,
seminare și examene

VIOREL MIHAI CIOBANU

TRAIAN CORNEL BRICIU

CLAUDIU CONSTANTIN DINU

DREPT PROCESUAL CIVIL

Ediție revăzută și adăugită
de Traian C. Briciu și Claudiu C. Dinu

Curs de bază pentru licență,
seminare și examene

Universul Juridic

București

– 2023 –

Cuvânt-înainte la ediția I

Dreptul procesual civil reprezintă o disciplină fundamentală în pregătirea studenților de la orice facultate de drept și a masteranzilor care doresc să se perfecționeze în domeniul carierei judiciare, dar, în același timp, și o disciplină la care trebuie să recurgă toți cei care doresc să susțină examenul de intrare în oricare dintre profesiile juridice, iar după aceea, aproape zilnic, orice profesionist al dreptului, fie că este judecător, arbitru, avocat, consilier juridic, notar public, executor judecătoresc sau chiar procuror, dacă participă la judecata cauzelor civile.

Tocmai pentru a răspunde necesității unei pregătiri cât mai adecvate, în ultimii ani, din Dreptul procesual civil s-au desprins unele instituții care au devenit discipline de sine stătătoare, ce se studiază fie în anul IV, fie la masterat, ca discipline de specializare. Este vorba despre Drept execuțional civil, Arbitraj și Drept notarial.

În condițiile în care a fost elaborat și a intrat în vigoare noul Cod de procedură civilă, fiind perfecționate și reglementările privind executarea silită și activitatea executorilor judecătorești, arbitrajul și activitatea notarială, este evident că și materialul didactic trebuie reevaluat. Au apărut deja noi tratate, coduri comentate și chiar cursuri, dar, în ceea ce ne privește, am socotit că, în primul rând, trebuie să oferim studenților un curs de bază care să le permită să-și însușească aspectele esențiale din toate domeniile la care ne-am referit, și în același timp, să-i pună în situația de a răspunde întrebărilor ce se pot ridica în doctrină și în activitatea practică, de a rezolva teste tip grilă și spețe și de a lua contact încă din facultate cu modele de cereri și alte acte de procedură cu care se vor întâlni în activitatea lor viitoare. Socotim că, în acest fel, seminarele vor fi mai eficiente și mai atractive, iar pregătirea pentru examenele de an, examenul de licență și concursurile/examenele de intrare în profesie va fi mai apropiată de necesități. Pentru a permite studenților/masteranzilor să își verifice modul în care s-au pregătit și și-au însușit materia, vom oferi la sfârșitul fiecărui capitol și răspunsurile la grile. Iar, pentru a afla răspunsurile la întrebări și spețe, este nevoie de un efort propriu mai mare, respectiv o lectură atentă a cursului sau a Codului ori a altor acte normative aplicabile în materie. Este și aceasta o provocare.

Și, fiindcă și astăzi întâlnim juriști care nu acordă suficientă atenție procedurii civile, vom încheia cu gândurile profesorului George Tocilescu, valabile pentru unii și în prezent, deși au fost exprimate în anul 1887: „Mulți au considerat, și consideră astăzi chiar, studiul procedurii ca arid, ca o simplă chestie de memorie și de obicei, ca o colecțiune de articole,

de formule și de termene arbitrare, care se învață pe de rost, prin simpla practică de toate zilele, aproape ca un drum pe care-l parcurgi în fiecare zi, fără a mai fi nevoie a merge la școală spre a asculta vreun curs de procedură sau de a intra în discuțiuni teoretice. (...)

A zice că procedura nu este decât o artă, care se învață prin simplu exercițiu și obicei, fără a fi nevoie de vreo prealabilă meditațiune sau cunoaștere a motivelor, a scopului, a efectelor și a utilității fiecărui act de procedură, este după noi a susține o absurditate tot atât de mare, ca și aceia care consistă în a zice: că înainte de a scrie nu este trebuință de a cugeta.

Fiindcă mulți juriști au neglijat studiul procedurii civile, putem afirma că au fost și sunt pedepsiți, atât prin pierderea multor din cauzele drepte încredințate lor, cât și prin necesitatea de a recurge la luminile altora, spre a suplini cunoștințele teoretice ce le lipsesc”.

Sigur, acest curs elementar este un început în pregătire. Lucrări aprofundate, care sunt în curs de elaborare și de către noi, vor completa aspectele esențiale propuse astăzi. Cităm la începutul cursului unele lucrări fundamentale, consacrate vechiului Cod înainte și după 1948, precum și noului Cod de procedură civilă, care permit observarea și cunoașterea evoluției reglementării, aspect necesar îndeosebi pentru înțelegerea instituțiilor și în elaborarea lucrărilor de diplomă și a disertațiilor la masterat. Pe de altă parte, lucrările din doctrină sau soluțiile din jurisprudență indicate în notele de subsol îngăduie verificarea și adâncirea unor aspecte în legătură cu tematica cercetată.

Autorii

Cuvânt-înainte la ediția a III-a

Elaborarea primei ediții a cursului a avut loc imediat după intrarea în vigoare a noului Cod de procedură civilă. Am dorit atunci să punem la dispoziția studenților un instrument de lucru util în vederea pregătirii examenelor de an, de licență și pentru primirea în profesiile juridice, chiar dacă jurisprudența și doctrina nu conturaseră încă traseul aplicării noii reglementări.

Au trecut mai bine de 10 ani de la intrarea în vigoare a noului Cod de procedură civilă.

În această perioadă, Înalta Curte de Casație și Justiție a jucat rolul rezervat de Constituția României în privința asigurării unei practici unitare și a pronunțat hotărâri edificatoare în acest sens, utilizând recursul în interesul legii, existent și în reglementarea anterioară, dar și dezlegarea prealabilă a unor chestiuni de drept, instrument introdus prin noua reglementare. Din păcate, unele dintre deciziile Curții Constituționale au știrbit din armonia Codului. Amintim aici soluțiile prin care s-au declarat neconstituționale prevederile relative la obligativitatea reprezentării prin avocat în recurs, regretabile atât prin îndepărtarea de la constantele legislațiilor europene în materie, cât și prin efectele produse asupra funcționării instituției recursului și a instanței supreme.

În primul rând, este de remarcat că legiuitorul a intervenit prea repede în unele aspecte, neavând o fundamentare corespunzătoare pentru măsurile adoptate (așa cum s-a întâmplat la adoptarea Legii nr. 138/2014), ori a intervenit pentru a rezolva unele aspecte de funcționalitate, fără însă a corela modificările cu textele rămase neatinse (cazul Legii nr. 310/2018). În al doilea rând, apreciem că legiuitorul a renunțat prea ușor la unele inovații ale noului Cod (judecarea recursurilor la instanța supremă, cercetarea procesului în camera de consiliu), lăsând inefficiente unele dintre mecanismele prevăzute de acesta pentru accelerarea și simplificarea judecăților.

Totuși, așa cum remarcam în ediția anterioară, practica judiciară a primit, în general, bine noul Cod de procedură civilă, iar unele dintre obiectivele sale, chiar dacă nu s-au realizat, au început să se contureze: procesele se derulează în timp mai scurt, iar mecanismele de unificare a jurisprudenței funcționează mai bine.

Am apreciat că este momentul să revenim cu o nouă ediție revăzută și adăugită. Am dorit să păstrăm linia specifică unui curs de bază, dar, spre deosebire de edițiile anterioare, am adăugat, în special în notele de subsol, principalele soluții dezvoltate în practica instanțelor și în doctrină cu privire la unele dintre dispozițiile noului Cod. De asemenea, am adăugat grilele noi pentru testarea cunoștințelor studenților noștri.

Nu am dorit să facem o analiză extinsă a problematicii procedurii civile, deoarece ne-am fi îndepărtat de obiectul principal de a oferi un instrument de lucru pentru cunoștințele de bază specifice anului IV de studiu, dar informațiile pot fi completate cu alte lucrări în elaborarea cărora am fost implicați, cum ar fi *Noul Cod de procedură civilă*, coordonat de V.M. Ciobanu și M. Nicolae, Ed. Universul Juridic, vol. I și II (2016).

Revizuirea și completările din această ediție sunt realizate de Traian Cornel Briciu și Claudiu Constantin Dinu, după dureroasa trecere în veșnicie a marelui profesor Viorel Mihai Ciobanu, însă multe dintre soluțiile avansate sunt rodul discuțiilor, analizelor sau studiilor elaborate în comun cu profesorul nostru.

Traian C. Briciu
Claudiu C. Dinu

CAPITOLUL I

CONSIDERAȚII GENERALE PRIVIND PROCESUL CIVIL ȘI DREPTUL PROCESUAL CIVIL

Secțiunea 1

Procesul civil – mijloc de înfăptuire a justiției

1.1. Forma, materia și metoda procesului

În măsura în care conflictele apărute în circuitul civil nu se rezolvă pe căi prejurisdicționale, este nevoie ca cel interesat să se adreseze organelor justiției. Modalitatea specifică prin care justiția se înfăptuiește este procesul civil, iar modul de organizare și desfășurare a procesului civil va forma obiectul cercetării noastre în cadrul acestui curs. Socotim însă necesar și util ca, în acest capitol introductiv, să oferim o imagine de ansamblu asupra procesului, pentru ca apoi, cu ajutorul elementelor care se desprind din această prezentare, să și definim procesul civil. Pentru scopul urmărit ni s-a părut foarte sugestiv modul de abordare al lui Raymond Martin din monografia sa consacrată teoriei generale a procesului, în care analizează comparativ procesul civil, procesul penal și procesul administrativ¹, astfel că îl vom urma, racordându-l, desigur, la dispozițiile procesual civile din legislația românească.

1.1.1. Forma procesului

Din punct de vedere etimologic, prin „proces” se înțelege mers, evoluție, dezvoltare, desfășurare a unui fenomen, a unui eveniment etc.². Nu se îndepărtează prea mult de acest înțeles obișnuit nici noțiunea de proces în înțeles tehnic, juridic, deoarece și aceasta presupune o evoluție de la sesizarea instanței și până la actul final al judecății, care este hotărârea. Între cele două puncte extreme se situează dezbaterile. O atare desfășurare evoluează cu ajutorul și pe baza unor acte de procedură, care sunt astfel ordonate de lege încât să asigure finalitatea procesului, care constă în pronunțarea unei hotărâri. Așa fiind, vorbind de forma procesului, trebuie să avem în vedere trei momente: sesizarea instanței, dezbaterile și hotărârea.

¹ R. Martin, *Théorie générale du procès (Droit processuel)*, E.J.T., Semur-en-Auxois, 1983, pp. 4-11. A se vedea, pentru o tratare în doctrina românească, M. Condoiu, *Procesul civil. Forma, materia și metoda*, Ed. C.H. Beck, București, 2009.

² F. Marcu, C. Maneca, *Dicționar de neologisme*, Ed. Academiei, București, 1978, p. 870.

A. Sesizarea instanței

Două vechi adagii – *iudex ne procedat ex officio* și *nemo iudex sine actore* – sunt de natură să reflecte foarte sugestiv regula care guvernează activitatea instanțelor, și anume că judecătorul nu se poate sesiza singur, nu se poate autoînvesti cu soluționarea unui proces civil. Dovadă poate a măreției sale, se spune că judecătorul așteaptă procesul, nu îl provoacă. Așa fiind, procesul trebuie deschis de acea persoană care pretinde că i s-a încălcat sau nesocotit dreptul subiectiv civil ori care nu-și poate realiza interesul decât pe calea justiției. Această persoană poartă denumirea de reclamant, iar faptul că are rolul de a declanșa procesul produce și alte consecințe procedurale, cu privire la alegerea instanței competente, fixarea cadrului în care se va desfășura procesul, sarcina probei etc.

În mod excepțional, instanța poate acționa și din oficiu, dar pentru aceasta este nevoie de o prevedere legală expresă, cum se întâmplă în cazul punerii sub ocrotire prin instituirea consilierii judiciare sau a tutelei speciale (art. 165 și art. 111 NCC); în cazul divorțului, când instanța trebuie să se pronunțe din oficiu asupra exercitării autorității părintești și a locuinței copiilor minori, asupra contribuției părinților la cheltuielile de creștere și educare a copiilor și asupra numelui pe care îl vor purta soții după divorț [art. 919 alin. (2) și (3) NCPC]; precum și în cazul exercitării din oficiu a acțiunii civile în procesul penal, dacă este vorba despre persoane fără capacitate de exercițiu sau cu capacitate de exercițiu restrânsă [art. 19 alin. (3) NCPP]. Se spune că în asemenea cazuri judecătorul pierde ceva din măreția sa, deoarece coboară din jilțul specific, transformându-se în administrator, în participant la îndatoririle executive ale statului.

Pe de altă parte, este de reținut de la început că, în cazurile anume prevăzute de lege, procesul civil poate fi pornit și de alte persoane sau organe decât cel care se pretinde titularul dreptului sau al interesului care se poate realiza numai pe calea justiției. Este suficient deocamdată să ne referim, cu titlu de exemplu, la procuror, care, potrivit art. 92 alin. (1) NCPC, poate porni acțiunea civilă ori de câte ori este necesar pentru apărarea drepturilor și intereselor legitime ale minorilor, ale persoanelor care beneficiază de tutelă specială sau consiliere judiciară și ale dispăruților, precum și în alte cazuri expres prevăzute de lege.

B. Dezbaterele

Sesizarea instanței de către reclamant este necesară pentru declanșarea procesului, dar nu și suficientă, deoarece, în procesul contencios în care se dispută un drept, judecătorul nu poate rezolva litigiul numai pe baza cererii reclamantului, ci trebuie să o cheme în fața sa și pe persoana despre care se pretinde că ar fi încălcat dreptul și care se numește pârât. La un loc, reclamantul și pârâtul poartă denumirea de părți, iar dezbaterile le oferă posibilitatea să-și susțină și să-și dovedească pretențiile, respectiv apărările.

Dezbaterea dintre părți este condusă și controlată de judecătorul sub ochii căruia se desfășoară, care este însă ținut și el de respectarea unor principii fundamentale pe care le vom examina în capitolul următor.

C. Hotărârea

Hotărârea este actul prin care se finalizează procesul. Ea reprezintă scopul urmărit, ce imprimă întregului procesul civil rațiunea de a fi¹. Ea reprezintă opera judecătorului, o operă deosebit de complexă, după cum vom vedea. Așa fiind, hotărârea este un comandament izvorât din *imperium*, acea parte din puterea statală al cărei deținător este judecătorul – puterea de executare silită, exprimată în formula executorie, înscrisă în încheierea de încuviințare a executării silite –, care se îmbină cu forța publică, pentru a asigura executarea silită a hotărârii, în cazul în care cel care a pierdut procesul nu o execută de bunăvoie. Această putere îl deosebește pe judecător de arbitru.

Dar hotărârea nu este numai un comandament, ci și un raționament care se obține printr-o dezbatere. Mai exact, comandamentul urmează raționamentului, pentru a-l încorona și a-i imprima forța executorie. Altfel spus, deși ordonă, dispune în legătură cu litigiul adus în fața sa, judecătorul nu face acest lucru în mod discreționar. El dispune în conformitate cu legea, astfel că puterea sa nu este voință pură, ci exprimă dreptul și îl impune. Deci, conținutul hotărârii este rodul raționamentului prin care judecătorul supune o speță determinată regulii generale, regulii de drept². Evoluția acestui raționament reprezintă motivarea hotărârii. Câștig al Revoluției franceze începute la 1789, motivarea hotărârii este necesară pentru a o face înțeleasă și acceptată de părți, dar și pentru a permite, când este cazul, instanțelor superioare să verifice dacă nu există lacune sau contradicții în raționamentul judecătorului. Cu toate acestea, există uneori tendința de a renunța la motivarea hotărârii, pentru a se spori operativitatea judecătorilor și a se asigura o mai rapidă punere în executare a hotărârilor, dacă împotriva lor nu se exercită căile de atac. A existat și la noi o astfel de încercare prin O.G. nr. 13/1998, care a fost abrogată însă prin O.U.G. nr. 290/2000 și deci în prezent există obligativitatea motivării hotărârilor [art. 425 alin. (1) lit. b) NCPC]³.

¹ R. Martin, *op. cit.*, p. 4.

² Nerespectarea hotărârii judecătorești constituie infracțiune – a se vedea, pentru o aplicație, C. Ap. Craiova, dec. pen. nr. 1377/2001, cu *nota (I)* de A.V. Popa și *nota (II)* de V. Pătulea, în *Dreptul* nr. 12/2002, pp. 225-237.

³ O reală problemă a dreptului nostru o reprezintă motivarea cu mare întârziere a hotărârilor judecătorești. Codul fixează termene pentru redactarea hotărârilor, dar încălcarea acestora nu afectează valabilitatea hotărârilor, astfel că nu există sub aspect practic un mijloc eficient de a obține respectarea legii. Desigur, există abateri disciplinare pentru încălcarea repetată a termenelor de redactare a actelor de procedură, dar nu acesta